

ЧИННИКИ ДЕСТАБІЛІЗАЦІЇ РИНКУ ПРАЦІ В УКРАЇНІ ТА ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ

Пандемія COVID-19 суттєво вплинула на функціонування вітчизняного ринку праці. Уряди, роботодавці та самі наймані робітники стикнулися з новими викликами. Назріла потреба швидких і часто радикальних рішень і дій. Проте чимало проблем існувало на ринку праці й до пандемії. У контексті даного дослідження, доцільно буде відповісти на питання, чи вжиті українським урядом заходи, спрямовані на протидію COVID-19, є достатньо ефективними з точки зору врегулювання попиту і пропозиції на ринку праці, наскільки вони вплинули на становище роботодавців та найманих працівників, і які основні тенденції розвитку ринку праці у майбутньому закладають такі рішення. Також науковий інтерес становить питання, наскільки корелюють між собою «нові пандемічні» та «старі системні» проблеми вітчизняного ринку праці, чи ці проблеми характерні лише для України, чи є спільними для багатьох країн, і чи останні події вимагають формування абсолютно нових підходів до регулювання ринку праці.

Головними складовими частинами ринку праці є попит, який визначається загальною потребою економіки у робочій силі, та пропозиція, яка включає всю наявну робочу силу. Відповідно до рекомендацій Міжнародної організації праці (МОП), робоча сила (до 2019 року – економічно активне населення) – це населення обох статей віком 15 років і старше, яке впродовж обстежуваного періоду забезпечувало пропозицію робочої сили на ринку праці. Зайняті та безробітні в сумі складають робочу силу [3].

Для характеристики сучасного стану вітчизняного ринку праці проаналізуємо статистичні дані Державної служби статистики України. Одним із основних показників ринку праці є зайнятість населення (таблиця 1).

Таблиця 1

Динаміка робочої сили в Україні за 2017-2021 роки*

Роки	Робоча сила у віці 15-70 років		Зайняте населення	
	у середньому, тис. осіб	у % до населення відповідної вікової групи	у середньому, тис. осіб	у % до населення відповідної вікової групи
2017	17854,4	62,0	16156,4	56,1
2018	17939,5	62,6	16360,9	57,1
2019	18066,0	63,4	16578,3	58,2
2020	18038,9	63,7	15915,3	56,2
2021	17405,0	54,6	15693,4	49,3

*Джерело: Побудовано автором за даними [3]

Аналіз статистичних даних щодо динаміки робочої сили та зайнятості населення протягом 2017-2021 років дозволяє зробити висновок про помірне збільшення робочої сили (економічно активного населення) та зайнятості, що відбувалося до 2020 року. У 2020 році, хоча кількість робочої сили зменшилася

порівняно з 2019 роком несуттєво – всього на 27,1 тис осіб, чисельність зайнятого населення скоротилася аж на 663,0 тис. осіб. 2021 рік характеризується ще більшим скороченням робочої сили – на 633,9 тис. осіб, та зайнятості населення – на 221,9 тис. осіб порівняно з 2020 роком.

Фактично з 2020 року спостерігається негативна динаміка рівня зайнятості населення, що може свідчити про виникнення нових проблем ринку праці, пов'язаних з пандемією COVID-19. Суттєве зменшення у 2021 році робочої сили є наслідком збільшення зовнішньої міграції, що мало місце у зв'язку з поширенням COVID-19.

Важливим показником, який визначає ефективність функціонування ринку праці з позиції держави є рівень безробіття, який в Україні у 2021 році склав 9,8% (для порівняння – у 2020 році становив 9,5%, а у 2019 році – 8,2%) [3]. Це досить висока позначка, особливо враховуючи попередню тенденцію 2017-2019 років до зменшення кількості безробітних. Середня тривалість пошуку роботи у 2019 році становила 5 місяців, у 2020 році збільшилася до 6 місяців, у 2021 році – до 7 місяців [3]. У структурі безробітного населення за причинами незайнятості у 2021 році переважали звільнені за власним бажанням та згодою сторін – 32,4%, а також вивільнені з економічних причин – 27,1% [3]. Доцільно звернути увагу, що частка вивільнених з економічних причин працівників у структурі безробітного населення протягом досліджуваного періоду має тенденцію до зростання. У 2020 році цей показник становив 22,9%, у 2019 році – 21,5% [3]. Наведені дані підтверджують негативний вплив на рівень та структуру безробіття пандемії, а також заходів адаптивного карантину.

На основі проведеного дослідження можна виокремити основні причини безробіття: складна економічна ситуація в країні, у тому числі спричинена COVID-19; невідповідність кількості підготовлених закладами освіти фахівців та їх спеціальностей потребам ринку праці; порівняно низький рівень оплати праці, незадоволеність умовами праці, відсутність можливості кар'єрного зростання; недостатня внутрішня мобільність робочої сили. Разом з тим, пандемія створила не лише нові виклики, але й нові можливості. Наприклад, проблема недостатньої внутрішньої мобільності робочої сили втрачає актуальність в умовах дистанційної роботи, звичайно в тих сферах, де це можливо.

Пандемія та карантинні обмеження суттєво вплинули на тенденції зовнішньої трудової міграції. Введення карантинних заходів одночасно у багатьох країнах призвело до скорочення діяльності багатьох підприємств і відповідно вивільнення частини працівників, у тому числі трудових мігрантів з України. Трансформація ринку праці, перехід на дистанційний формат роботи, згортання діяльності підприємств стали складним випробуванням для мільйонів мігрантів, які в першу чергу потрапляють під загрозу звільнення через карантинні заходи [2, с. 18]. Для України вимушене повернення частини трудових мігрантів додому лише посилює проблему нестачі робочих місць і зростання безробіття.

Безперечно зовнішнє трудова міграція має як позитивний, так і негативний вплив на ринок праці та загалом економічну ситуацію в країні. Для України вже досить давно набула актуальності потреба розробки та реалізації програм циркулярної міграції спільно з урядами інших країн. Пандемія COVID-19 ще більше загострила увагу на необхідності легалізації працевлаштування закордоном та адміністративного захисту інтересів трудових мігрантів з України.

Відновлення економіки після пандемії суттєво змінить співвідношення між попитом і пропозицією на ринку праці. Очікується, що серед найбільш затребуваних будуть фахівці з аналізу даних, зі штучного інтелекту й машинного навчання, з цифрового маркетингу та з автоматизації. А попит на фахівців з введення даних, секретарів, бухгалтерів, заводських робітників, адміністраторів, механіків, навпаки, буде зменшуватися [3, с. 58]. Також, на думку деяких експертів, пандемія COVID-19 вперше після кризи 2008-2009 рр. значно посилила нерівність на ринку праці, зупинила зростання зайнятості та прискорила загальну цифровізацію [3, с. 58].

Отже основними викликами сучасного ринку праці, які зумовлені пандемією є: зменшення кількості робочих місць; зовнішня міграція та старіння населення; недостатній рівень співпраці роботодавців з навчальними закладами; зростання потреби у перенавчанні та перекваліфікації персоналу; затребуваність нових компетенцій, таких як командна робота, орієнтація на результат тощо. Серед основних дестабілізуючих чинників ринку праці, які існували ще до пандемії COVID-19 варто виокремити такі, як тінізація економіки, неефективна структура зайнятості населення, порівняно низька продуктивність праці, неконтрольована міграція.

Ефективними заходами подолання дестабілізуючих чинників вітчизняного ринку праці можуть бути наступні: державне стимулювання виробництва високотехнологічної продукції; поглиблення співпраці між науковими центрами та бізнесовими структурами; розширення можливостей перенавчання та перекваліфікації працівників, у тому числі через посередництво державних центрів зайнятості, а також завдяки забезпеченню доступу широкого загалу населення до он-лайн курсів навчання; державна підтримка малого і середнього бізнесу; налагодження трьохсторонньої співпраці між роботодавцями, навчальними закладами та державою (як варіант в особі центрів зайнятості) з метою досягнення відповідності системи підготовки фахівців потребам ринку праці.

Список використаних джерел:

1. Боковець В.В., Давидюк Л.П., Олійник О.М. Вплив COVID-19 на зовнішню трудову міграцію українців. Вісник Хмельницького національного університету. 2021. № 2. С. 16-20.
2. Заволока Ю.М., Івко А.В., Сідненко М.В. Вплив рецесії, викликані пандемією COVID-19, на стан безробіття та ринок праці. Агросвіт. 2021. № 9-10. С. 53-59.
3. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>. (дата звернення: 28.04.2022р.)